

Джерела до історії У.І.Т.

Любомир Винар

АРХІВНІ МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ У.І.Т.

В провадження

Гене́за Українського Історичного Товариства безпосередньо в'яже́ть-ся із діяльністю Ініціативної Групи У.І.Т., яка постала 16 грудня 1964 року. На прохання і вимогу проф. д-ра Олександра Оглоблина, я став координатором праці Ініціативної Групи і провадив широке листування з українськими вченими відносно оформлення нового історичного товариства.

Тут треба підкреслити, що Олександр Петрович є одним із головних ініціаторів-основників Товариства. Усі засадничі справи відносно організації УІТ в 1964 і на початку 1965 року ми спільно обговорювали і спільно робили відповідні рішення, включно із організацією Ініціативної Групи Товариства. Ці справи ми вирішували шляхом листування, а також під час моїх відвідин проф. Олександра Оглоблина в Лудлові у 1964 і 1965 роках.

До Ініціативної Групи входили такі члени-основники УІТ (подаємо в поазбучному порядку): Марко Антонович, Богдан Винар, Любомир Винар, Ілля Витанович, Олександр Домбровський, Василь Дубровський, Михайло Ждан, Ігор Каменецький, Роман Клишкевич, Петро Курінний, Михайло Міллер, о. Іреней Назарко, Олександр Оглоблин, Євген Онацький, Ярослав Пастернак, Наталія Полонська-Василенко і Микола Чубатий.

Народження УІТ спровокувало також деяку опозицію серед членів НТШ і УВАН, які уважали, що таке товариство повинно стати «автономною одиницею» в одній або другій установі.. Як відомо, взаємини між НТШ і УВАН були напружені і багато енергії зуживалося на доказування того, яка установа є «старша» і яка є «правдивою академією наук». Звичайно, що це непотрібне напруження між двома українськими головними науковими установами негативно відбилося на координації наукової праці, на виданнях, і взагалі спричинилося до зайвих конфліктів. Ми заступали думку, що УІТ не може «брати сторону» УВАН або НТШ, і тимсамим обтяжувати себе такою «науковою боротьбою» за «першенство», а мусить зосередитися на науково-видавничій діяльності і на відродженню української національної історіографії на Заході. З перспективи 20-ох років праці, безперерійної появи «Українського Історика» і інших публікацій, можна сказати, що це завдання значною мірою зреалізовано.

Друкуємо листування деяких видатних науковців і членів Ініціативної Групи УІТ і два офіційні обіжники із січня 1965 року. Вважаємо, що ці матеріали являються важливим джерелом для вивчення початків УІТ, а також відтворюють правдиву академічну атмосферу того часу. Друковані листи з'ясовують теж наставлення поодиноких членів до проблеми оснування УІТ. Листи друкуються без жодних змін.

Листи Ярослава Пастернака до Любомира Винара

1.

Торонто, дня 30 жовтня 1964

Високоповажаний Пан
Д-р Любомир Винар
Болдер-ЗША

Високоповажаний Пане Докторе!

Мені приємно, що Ви захочете включити мене в члени Ініціативної Групи для створення «Українського Історичного Товариства», хоча не знаю, чи зможу чим причинитися до розвитку Товариства та його журналу. Археологи як праісторики обов'язково мусять йти в парі з істориками для праці в обопільному порозумінні та для узгіднення її вислідів.

До проекту відозви не маю жадних суттєвих завважень, намічена програма вповні правильна. Третю її точку¹ розумію так, що туди належить теж опрокидування фальшивого твердження, советських істориків та праісториків про походження трьох східньослов'янських народів з одного спільного пня. До цього я додавби ще: на підставі праісторичних матеріалів виявляти повну самотність українського народу від московського.

Статтю з нагоди 80-и ліття М. Міллера я вислав рік тому до чергового випуску «Наукових Записок УВУ», які й досі не появились. Копію її тут залучую для евентуального Вашого вжитку і нічого іншого про Ювіліята написати (бракує закінчення «не можу» — Л. В.). Курінного не знаю так добре, про нього могла б написати лиш п. Наталія Кордиш-Головка, яка працювала довший час з ним разом в «Інституті Археології АН» у Києві до 1939 р. Її адресу може подати Вам америк. УВАН.

Оголошення про «Археологію України» на сторінках «Українського Історика» напевно буде корисне для поширення книжки, тому дякую за Вашу пропозицію... Сеніор українських археологів проф. М. Міллер (Мюнхен) пише: «Археологія України» належить до найвидатніших явищ за всі еміграційні часи на фронті української науки. Разом з «Історією» М. Грушевського вона творить Біблію українського народу» (Свобода, 1961).

Щиро вітаю Вас всім добром
Ваш
Ярослав Пастернак

¹ Третя точка запроєктованого звернення УІТ звучала: «Нотувати і виправляти фальшиві і тенденційні інтерпретації історії України в історичних працях ССРСР і у вільному світі. Це є відповідь проф. Я. Пастернака на мій лист від 24 жовтня 1964 року, в якому його запрошувано стати членом Ініціативної Групи УІТ.

2.

Торонто, дня 27. I. 1965

Вельмишановний Пане Докторе!

Вшанувала мене Ваша Ініціативна Група бажанням зачислити мене між членів Управи УІТ. Погоджуюся з Вами, що археологи й історики мусять тісно співпрацювати, я радо прийму це вирішення як теж і керівництво археологічної секції Товариства. Зроблю, що зможу.

Дуже сильно відчуваю брак молодшого археолога, якому можна б передати тяглість праці в ділянці праісторії України на еміграції. Беруться за це діло різні всезнайки, та їхньої писанини не можна брати серйозно. Вона приносить тільки баламуцтво між незорієнтованими докладно людьми.

Зі щирим привітом
Ваш
Ярослав Пастернак

3.

Торонто, дня 29 квітня 1965

Високоповажаний Пане Докторе!

Щиро дякую за листа з 14 ц.м., з якого бачу, що у Вас тепер повні руки роботи біля розбудови Історичного Товариства. Одна центральна організація наших істориків, розкинутих тепер в НТШ. УВАН і поза ними, думаю, справді потрібна. Вірю, що під енергійним, повним запалу до справи Вашим проводом, вона буде жива, не паперова й буде успішно розвиватися.

Я погоджуюся стати членом Вашої редакційної Колегії й переглядати прислані еventуального до друку археологічні статті. На жаль, нас є лиш одиниці по цей бік Океану.

В Торонто маємо двох фахових істориків: др. Василь Будорович і мгр. Василь Верига. Оба працюють бібліотекарами в тут. університетській бібліотеці. Про молодшого мгр. Григоровича як активіста в студентській організації я чув нераз, але його особисто не знаю. Прошу звернутися в справі еventуального представництва УІТ на Торонто до др. Будоровича.

На все добре
Ваш
Я. Пастернак

Лист Василя Дубровського і відповідь на нього

4.

10 лютого 1965

Вельмишановний Пане Докторе Винаре,

Дякую за Ваш обіжний лист з 20 січня ц.р. з додатком Виборчого Листка. При цьому повертаю цей листок, виповнений мною власноручно й підписаний. Але прошу Вас ласкаво взяти до уваги наступне:

1. Чому передбачено тільки дві можливості відповіді: «х» і «о»? Отже потрібна ще третя можлива відповідь: «утримуюсь», бо виборець може не знати достатньо висунутого кандидата...
2. Я заперечую проти кандидатури (не утримуюся, а *заперечую*) проф. д-ра Миколи Чубатого. Ви знаєте, що він написав і опублікував «знаменний» свій лист до советського бувшого диктатора Хрущова. Я вже попереджав Вас, щоб не потрапило УІТовариство в полон до «реалітетників». Мені вже прислали недавно листа з Європи, побачивши в газетах список ініціаторів УІТовариства, і там побачили моє прізвище разом з проф. д-ром Чубатим. І то написав мені листа не політик, і не історик, але звичайний щирий український селянин... Я прошу Вас і надіюся, що Ви знімете цю кандидатуру.
3. Цілком недопустимим вважаю доручення наперед проф. д-ру М. Чубатому бути референтом «для міжнародних зв'язків»! Маючи таке право проф. М. Чубатий може тепер написати листа від УІТ до тов. Брежнєва або що...
4. Не раджу Вам вводити в Управу УІТ духовну особу — Проф. д-ра о. Іриня Назарка, тому, що УІТ, на мою думку, є секулярна організація. Наші дужівники — православні, католики й евангелісти мають досить своїх пресових органів і досить своїх спеціальних турбот. В крайньому разі, якщо Вам хочеться ввести в Управу духовну особу, то таким кандидатом був би найкраще Митрополит Д-р Іларіон (проф. Іван Огієнко), широко відомий своєю науковою і патріотичною діяльністю. Крім того, серед нашого гурту істориків є чимало осіб, що їх треба пригласити до УІТ, а може й балотувати в члени Управи УІТ, як ось: проф. Дмитро Соловей (США), проф. Є. Онацький (Аргент.), д-р Матвій Стахів (США), д-р Панас Феденко (Англія), проф. Л. Окіншевич (США) та інші. Є з кого добрати і «інші кандидатури».

На все добре. Бувайте здорові та Богові милі.

З пошаною

В. Дубровський

5.

Болдер, 28. II. 1965

Вп. П. Проф. В. Дубровський
Річмонд, Вірдж.

Вельмишановний Пане Професоре,

Щиро дякую за Вашого листа з 11. II. ц. р. Відносно Ваших заміток щодо кандидатури проф. М. Чубатого і о. др. І. Назарка даю слідуюче вияснення:

Кандидатура проф. Чубатого, як члена Управи УІТ, базована на його науковому стажі, а не політичному світогляді. Проф. Чубатий, учень проф. Грушевського, бувший голова НТШ і б. редактор «Українського Квартальника» є заслуженим українським істориком. Його лист до Хрущова був неfortunним потягненням, але ніхто ніколи не мав сумнівів щодо чесності інтенцій його автора. Зрештою ішло не про політику «реалітетів», про які згадуєте, але про суто церковні справи. Назагал справа «реалітетів» і

«нереалітетів» — це справа політичної інтерпретації, а тому не входить в компетенції УІТ. Прошу мене зле не зрозуміти, але ми не можемо вводити «політікум» в наше товариство, бо тоді його завалимо. При цій нагоді хочу Вас поінформувати, що проф. Чубатий не буде референтом міжнародних зв'язків, але членом Управи, якщо буде вибраний.

Ми запропонували о. Др. Назарка, як члена Управи УІТ не, як духовну особу, але, як історика, наукові кваліфікації якого безсумнівні, і як нашого представника в Римі, де вже понад 20 років провадиться великої історичної ваги наукова праця.

Відносно запрошення Митрополита Іларіяна і других вчених, про яких згадуєте — то це зробимо. Я своєчасно просив усіх членів Ініціативної Групи, щоб звернулися до своїх знайомих з відповідними кваліфікаціями і запросили їх стати членами УІТ. Тому ще раз прошу Вас, Пане Професоре, допомогти нам розбудувати членську базу нашого Т-ва.

На кінець хочу зазначити, що ми будемо керуватися не «партійно-політичними» чи церковними, а стисло науковими міркуваннями і критеріями в доборі членів Управи нашого Т-ва.

Остаюся з правдивою пошаною

Любомир Винар

Копія: Проф. О. Оглоблин

Архів

Лист о. Іреня Назарка

6.

Рим 6. X. 64.

С І Х

Дорогий Пане Професоре!

Перепрошую за спізнену відповідь, але був поза Римом.

Дякую дуже за те, що мене запрошуєте до Ініціативної Групи Т-ва укр. істориків. Не тільки радо погоджуюся, але заявляю, що це для мене велика честь 2-3 числа Укр. Історика дуже гарні. Я прочитав усе до останньої стрічки. До наступного числа щось Вам пришлю, але тепер під ногами горить.

Вже вийшли укр. «Записки ЧСВ» з Вашою цінною статтею.² Нажаль адміністр, що їх у Німеччині друкував, забув за окрему відбитку Вашої статті так, що врятувалося 20-30 чисел і стільки відбитки отримаєте. Перепрошую, але я винен.

Щиро Вас здоровлю і поручаю Божій опіці

о. І. Назарко, ЧСВВ

² На увазі о. Назарко має працю Л. Винара, «Дипломатична місія Александра Комуловича в Україну 1594 року, «Записки ЧСВВ», том IV (X), 1963, стор. 513—526.

Лист Миколи Чубатого

7.

19 жовтня 1964

Вельми Шановний
Д-р Любомир Винар
Болдер, Кольорадо

Вельми Шановний Пане Докторе!

Щиро дякую за ласкаве прислання останнього число «Українського Історика» та за останній лист.

Тепер щодо оснований «Українського Історичного Товариства», то я все заступав думку, що воно потрібне, але не тільки для нашого внутрішнього вжитку, але також, щоб мати змогу зафіліюватися з АНА, бо тоді можна мати ті користи, що в часі річних з'їздів АНА (Американське Історичне Товариство — Л. В.) можна виступати, як його складова з одною принайменше українською (тематично) доповіддю. Беручи це під увагу було б краще його назвати Юкреніян Американ Гисторикал Асоційшен.

Коли ж противно плянуєте з Історичного Товариства зробити українську історичну і позаамериканську централю, то краще оставити так, як Ви пропонуйте називати. Так само я вважаю, що краще видавати журнал, як Ви це робите, ніж збірники за чим стоїть п. Рудницький (на увазі автор листа має Івана Л. Рудницького — Л. В.). Історичним журналом скорше можна заінтересувати інтелігентних читачів та рахувати на ширший круг читачів.

Оден та другий проєкт не розв'язує одначе основної справи, яку нині вважаю проблемою життя чи смерти нашої історичної науки, а саме підховання молодих істориків, що б лучність з чотирма поколіннями українських істориків, які створили вже певну історичну систему мимо своїх різниць світоглядових чи соціальних. Мені видається, по моїх обсерваціям, що наша історична наука завмирає, бо молоді історики набираючи образумання на американських університетах присвоюють собі й то дуже скоро їх американсько-московські погляди. Хвальба, що ми маємо на американських університетах 50 українських викладачів, мене зовсім не потішає.

Найти спосіб, щоб молоде історичне покоління нашло при допомозі ще живучих істориків контакт з 150-літньою традицією української історичної науки важливіше ніж все друге... Це повинно зробити НТШ або УВАН, нажаль НТШ нині це вже тільки Просвіта, що дає доповіді (на увазі М. Чубатий має НТШ в Америці). Натомість УВАН мігби бути тим варстатом, коли б проф. Оглоблин та ще хтось міг постійно жити в Нью Йорку.

Тепер щодо Вашої пропозиції стати членом основником Товариства. Я не противний, щоб моє ім'я фігурувало між основниками, одначе я невеликі Вам нічим допомогти. По перше тому, що я пишу тепер більшу тритомову працю «Історія Християнства в Україні». Перший том біля 700 стор. друкується вже в Мінхені, а другий в роботі; майже половина написана. Я старшого віку і хотів би той плян мій докінчити. Вкінці я мабуть недовго буду в Америці, о Митрополит Йосиф конечно урґує мене переноситися до Риму до праці на Укр. Кат. Університеті.

Чи проф. Томсон ще працює, чи вже на емеритурі. Це добрий знайомий.

Я багато рецензій писав для його «Джорнал оф Сентрал Юропіен Афферс». Якщо його знаєте, а стрінули б, то прошу щиро його поздоровити від мене. То наш приятель.³

Кінчу з пошаною та побажанням успіхів

Ваш

Микола Чубатий

Лист Ігора Каменецького

8.

3. X. 1964

Дорогий Колего,

Я думаю, що плян який Ви подаєте в своєму останньому листі є цілком логічним і природним кроком. «Український Історик» вийде на ширшу дорогу, коли буде спонзорований загальним гроном українських істориків та інших професіоналістів.

Питання скільки ми таких кваліфікованих істориків маємо тут на еміґрації і скільки з них виявить охоту приєднатися до ще одної організації. Всежтаки спробувати варта. Тимбільше, що інші українські академічні і наукові організації не дуже то активні... і нова організація може перебрати на себе багато функцій, які в організаціях зближеного характеру пішли в забуття.

Що відноситься до мене — то я цілком згідний з Вашим пляном праці.

З дружнім привітом
Ігор Каменецький

Лист від Володимира Міяковського

9.

1/VII, 66.

Дорогий Пане Докторе,

Поспішаю відповісти Вам в справі студій над біографією й працею Грушевського. Звичайно, ми всім служимо чим можемо. На це ми покликані... Щодо моїх спогадів про Грушевського то не думаю, що я міг би щось зробити до ювілею — хіба для якоїсь газети — більш легкого порядку невеличку статтю.

Що-до «тісної співпраці УСТ з УВАН», то я уявляю її інакше ніж Ви. Вона необхідна, конечно, але в формі діяння УІТ в рямцях УВАН. Наш двоподіл УВАН-НТШ — є справжнє нещастя, яке відкриває двері до даль-

³ С. Гаррісон Томсон, професор історії на Колорадському університеті в Болдером, був редактором численних наукових журналів і міжнародної слави істориком. Він був одним з тих, який уважав, що українські історики повинні мати свій журнал. Його поради я брав до уваги при заснуванні «Українського Історика» в 1963 році.

ших поділів. Ми завжди стояли за єдиний науковий центр і в краю і на еміграції, інакше немислимо. Цей науковий центр мислимо знову таки лише в формі Академії, а не Товариства. Товариств може бути безліч, Академія — одна. Отже і центр — один, а не кілька центрів, бо це вносить дезорієнтацію і розпорошення сил. Нам не вдалося переконати нашого наукового партнера в цьому. На першому зїзді в Н. Ульмі проф. В. Кубійович відкинув форму Академії сказавши: коли прийде час — ми прийдемо до Києва й поклонимся нашій Академії у Києві. Він не сказав звідки вона там візьметься. Р.См.-Ст. хитріший: Він вирішив дискваліфікувати Академію — мовляв «самосвяти» і підвищити НТШ в ранзі, назвавши його «*наша перша академія*». ... А справа залишилася по старому: є Академія і є Товариство, з претенсією на центр. Ви творите новий центр спеціально Історичних студій — окремо від УВАН і НТШ... Наш плян, разом з Ол. Петр (Олександром Петровичем Оглоблином — Л.В.) був — створити міцний ґрунт для історичної роботи, об'єднати всі розкидані історичні дослідчі групи у формі «історичних установ» при УВАН, як це зробив М. Грушевський в Києві. Але до цього часу, ще з цього нічого не вишло.

Тим часом бувайте здорові

Ваш

В. Міяковський

10.

УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО (Обіжний лист)

Болдер, 20. І. 1965

В листопаді 1964 року оформилася Ініціативна Група Українського Історичного Товариства. З уваги на тимчасову неможливість скликати Загальні Збори нашого Товариства, Ініціативна Група вирішила листовним шляхом відбути вибір Управи Українського Історичного Товариства. Членів Управи вибирається на час чотирьох років.

Рівночасно інформуємо про висоту членської вкладки. Річна вкладка в ЗДА і Канаді вносить \$ 10.00 і включає рівночасно передплату «Українського Історика» — офіційного органу нашого Товариства. В Європі членська вкладка вносить \$ 6.00. Студенти платять половину нормальної вкладки. Члени, які не є спроможні платити річний внесок — будуть звільнені із членської вкладки. Просимо Виш. Членів якнайшвидше прислати річну вкладку на адресу Ініціативної Групи.

При тій нагоді бажаємо поділитися із Вами певними міркуваннями відносно «Українського Історика». В основному наш журнал появляється завдяки добровільних датків нечисленних жертводавців-меценатів і річних передплат наших членів. Під сучасну пору маємо лише 200 передплатників. Щоб вдержати і розбудувати журнал нам треба приєднати спільними силами щонайменше двіста нових передплатників. Ми плянуємо цього року із першим числом У.І. змінити формат журналу на книжковий і перенести друк до Німеччини. Також бажаємо збільшити формат журналу. Тому просимо наших членів приєд-

нувати нових передплатників і нових меценатів. Лише спільними силами нам вдасться скріпити матеріальну базу нашого журналу.

Дотепер ми мали лише позитивні відзиви на появу «Українського Історика». Редакція «*Гісторікаль Абстрактс*» — найповажнішого журналу історичної бібліографії рішила індексувати статті із «*Українського Історика*». Уважаємо, що це є наш великий успіх. Також численні американські і канадійські університетські бібліотеки стали нашими передплатниками.

Українське Історичне Товариство буде тісно співпрацювати із нашими науковими установами (зокрема УВАН і НТШ), як також буде старатися увійти в діловий зв'язок з чужинецькими історичними товариствами. Воно сповнятиме ролю координаційного осередка праці українських істориків у вільному світі й буде репрезентувати українську історичну науку на міжнародному форумі.

Листування просимо слати на адресу Ініціативної Групи Українського Історичного Товариства:

Dr. L. Wynar
634 Highland Ave.
Boulder, Colo.

11.

УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО⁴

(Проект звернення)

Болдер, 20. I. 1965

Беручи до уваги потребу дальшого розвитку української історичної науки у вільному світі, а також сучасний невільничий стан української історіографії в Україні, українські історики рішили заснувати Українське Історичне Товариство.

Членами Товариства можуть бути історики, дослідники допоміжних історичних наук, а також ті особи, що цікавляться історією України й бажають причинитися до розвитку української історичної науки у вільному світі.

Українське Історичне Товариство ставить перед собою такі завдання:

1. Об'єднати істориків, а також активних прихильників української історичної науки.
2. Пильнувати й боронити інтереси вільної української історичної науки та її кращі традиції.
3. Нотувати й виправляти фальшиві і тенденційні інтерпретації історії України в історичних працях в СРСР і у вільному світі.

⁴ Автором цього проекту звернення був Любомир Винар, координатор Ініціативної Групи УІТ. Проект був розіславний усім членам Ініціативної Групи для обговорення і затвердження. Остаточну редакцію звернення перепровадив проф. Олександр Оглоблин, перший голова УІТ.

4. Розбудувати український історичний журнал «Український Історик» і допомагати у виданню монографічних праць із українською історичною тематикою.
5. Сприяти виявленню, реєструванню й вивченню джерельних матеріалів до історії України в закордонних архівах і бібліотеках.
6. Співпрацювати із українськими науковими установами і налагоджувати зв'язки із чужинецькими історичними товариствами.

Завдання Українського Історичного Товариства широкі і відповідальні. Проте ми віримо, що спільними силами зможемо причинитися до розбудови вільної української історичної науки і тим самим виконати свій обов'язок перед українською і світовою наукою й перед українським народом.

Тому звертаємося до українських істориків і прихильників української історичної науки підтримати цей почин і стати членами Українського Історичного Товариства.